

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата юридичних наук, доцента, Дзери Ірини Олександрівни

на дисертацію **Скриник Мирослави Віталіївни** на тему
«Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю за законодавством України та країн Європейського Союзу»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність дослідження обумовлена зростаючим значенням проблеми належного правового регулювання механізмів відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю або смертю за законодавством України та країн Європейського Союзу, що на пряму пов'язано з реалізацією та захистом фундаментальних прав людини, зокрема права на життя, охорону здоров'я. В умовах реформування правової системи України, її адаптації до стандартів Європейського Союзу, особливої ваги набуває порівняльно-правовий аналіз вітчизняного законодавства із правом країн ЄС з метою виявлення ефективних моделей правового захисту потерпілих осіб. Кількість випадків, пов'язаних із завданням шкоди здоров'ю або смертю внаслідок нещасних випадків на виробництві, лікарської недбалості, воєнних дій та терористичних актів, зростає. Це посилює запит на дієвий та справедливий механізм компенсації шкоди. Проте на практиці в Україні часто виникають труднощі у визначенні розміру відшкодування, джерел фінансування компенсацій, а також у реалізації права потерпілих на своєчасне та повне відшкодування шкоди. Водночас у державах Європейського Союзу напрацьовано значний досвід ефективного правозастосування у сфері деліктних зобов'язань, який може бути адаптований в українських умовах.

Крім того, новітні виклики, зокрема повномасштабна війна в Україні, вимагають переосмислення підходів до відшкодування шкоди внаслідок поранень чи загибелі цивільних і військових осіб, що актуалізує потребу в системному науковому дослідженні правових механізмів компенсації шкоди за прикладом провідних європейських країн.

Дисертацію виконано відповідно до основних положень Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2025 роки, Стратегії розвитку України до 2030 року, основних положень Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року, Стратегії розвитку наукових

досліджень Національної академії правових наук України на 2021-2025, а також передбачено річними планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2021–2025 р. р.

Таким чином, дисертаційне дослідження Скриник Мирослави Віталіївни є вкрай актуальним, має значну теоретичну і практичну важливість, а також відповідає стратегічному курсу України на інтеграцію до європейського правового простору.

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, висновків і рекомендацій, їх достовірності і новизни. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, загалом є аргументованими та переконливими, забезпечується сукупністю теоретико-методологічних, нормативних та емпіричних джерел, застосуванням комплексного міждисциплінарного підходу, а також відповідністю отриманих результатів сучасним тенденціям розвитку цивільного та європейського права.

Методологічну основу дисертації становлять загальнонаукові (аналіз, синтез, дедукція, індукція, систематизація) та спеціально-юридичні (формально-юридичний, порівняльно-правовий, логіко-нормативний, функціональний) методи пізнання, що дозволили всебічно і послідовно дослідити правову природу, зміст та особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Наукові висновки дисертації обґрунтовані широкою базою нормативно-правових актів національного законодавства (зокрема, Цивільного кодексу України, Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» тощо), актів законодавства Європейського Союзу, міжнародно-правових документів та судової практики, у тому числі рішень Європейського суду з прав людини.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному дослідженні інституту відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, в контексті цивільного законодавства України та країн Європейського Союзу, з урахуванням як загальних, так і спеціальних деліктних зобов'язань.

Зокрема, заслуговують на підтримку положення наукової новизни дисертаційного дослідження про те, що:

- відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю малолітньої чи неповнолітньої особи, має включати не лише реальні збитки (витрати на лікування, догляд тощо) та упущену вигоду (неотриманий потенційний дохід), але й, за потреби, вартість засобів реабілітації, ускладнення соціальної інтеграції, а також можливість

призначення грошової ренти, якщо особа, навіть відновивши працездатність, виконує трудові обов'язки із надмірними фізичними чи психологічними зусиллями;

- необхідність удосконалення законодавства, що регламентує відповідальність спеціальних суб'єктів — боржників, через закріплення у спеціальному законодавстві таких понять, як «професійна діяльність», «службова діяльність», «службово-бойова діяльність». Зокрема:

- «професійна діяльність» розглядається як рід трудової діяльності, що визначається особистими, психологічними, фізіологічними характеристиками працівника та рівнем його фахової підготовки;

- «службова діяльність» поліцейського – як діяльність, спрямована на реалізацію державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки та правопорядку;

- «службово-бойова діяльність» – як виконання поліцейськими спеціальних завдань в умовах надзвичайного або воєнного стану, спільно з військовими формуваннями.

- необхідність уточнення розрахунків визначення розміру відшкодування шкоди, з урахуванням виключних і нестандартних умов праці: практики або стажування, простоїв, зупинки виробничого процесу внаслідок надзвичайних подій (зокрема, під час повітряної тривоги), змін у технологічному процесі, дистанційної та надомної роботи.

- дуалістичну правову природу зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої життю або здоров'ю поліцейського. Таке зобов'язання має комплексний характер: публічно-правову природу відносин, у межах яких завдано шкоду, та цивільно-правовий характер обов'язку її компенсації. Отже, навіть у разі виплати одноразової соціальної допомоги, потерпіла особа або члени її родини зберігають право на звернення до суду з вимогою про відшкодування майнової та моральної шкоди.

У дисертації також обґрунтовано на належному рівні наступні висновки:

- підставою для відповідальності за шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, як і в інших деліктних зобов'язаннях є склад цивільного правопорушення, який, як в законодавстві України, так і в законодавстві країн ЄС отримав назву генерального делікту (с. 156);

- підстави, умови та джерела фінансування таких виплат, включаючи Державний бюджет та Пенсійний фонд України;

- розширене бачення відшкодування шкоди малолітнім і неповнолітнім особам, яке включає реальні збитки, упущену вигоду, вартість

засобів реабілітації, грошову ренту, складнощі соціальної адаптації тощо (с. 184);

- правову специфіку відповідальності за завдання шкоди у випадках, коли потерпілим є особа, що постраждала внаслідок кримінального правопорушення, малолітня/неповнолітня особа, або поліцейський, який загинув під час виконання службових обов'язків (с. 123, 2002-201, 218 та ін.);

- доцільність розроблення та впровадження у вітчизняну правову систему тарифну модель відшкодування шкоди, що звільнить потерпілих від обов'язку обґрунтування розміру відшкодування майнової шкоди, спростить процедуру доказування наявності моральної шкоди, особливо у випадках смерті потерпілого та дозволить розширити дискрецію судів при визначенні суми відшкодування (с. 221);

- пропозиції щодо вдосконалення законодавчого регулювання з урахуванням практики ЄС та міжнародного досвіду.

Таким чином, висновки і рекомендації дисертації є науково обґрунтованими, внутрішньо логічно узгодженими, такими, що спираються на достовірні джерела права та практику їх застосування. Вони можуть бути використані в нормотворчій діяльності, правозастосовній практиці, а також у процесі підготовки фахівців у сфері права.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження М. В. Скриник забезпечується застосуванням комплексного підходу до аналізу правовідносин щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи. Висновки та наукові положення авторки ґрунтуються на широкій джерельній базі, що включає національне та зарубіжне законодавство, правові акти ЄС, матеріали судової практики, порівняльно-правовий аналіз, а також фундаментальні наукові праці у сфері цивільного права. Надійність і обґрунтованість результатів підтверджено апробацією вітчизняних і міжнародних конференцій, а також публікаціями у фахових наукових виданнях (зокрема, 4 статті у виданнях, включених до переліку МОН України, 1 стаття – у закордонному журналі, 8 тез доповідей – у збірниках конференцій). Загалом за темою дисертації опубліковано 13 наукових праць.

Структура дисертаційного дослідження логічно відображає поставлену мету та завдання наукової роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків та переліку умовних позначень. У *Розділі 1* проаналізовано теоретико-методологічні засади дослідження та стан наукової розробки проблематики. *Розділ 2* присвячено загальній характеристиці інституту відшкодування шкоди, включно з умовами відповідальності, деліктними правовідносинами та особливостями компенсації

моральної шкоди. У ньому дисертантка проаналізувала різні підходи до розуміння окремих елементів цивільно-правової відповідальності, а також розкрила зміст понять право на життя та здоров'я, реальна загроза життю та здоров'ю, професійного ризику, що сприяло розкриттю правової природи зобов'язань з відшкодування шкоди життю та здоров'ю, і відповідно повному розкриттю теми дослідження. *Розділ 3* розкриває специфіку окремих деліктних зобов'язань, зокрема відшкодування шкоди потерпілим у кримінальних провадженнях, малолітнім і неповнолітнім, а також у разі загибелі поліцейського.

Кожен розділ завершується ґрунтовними висновками, що узагальнюють викладене та формують основу для формулювання загальних висновків і пропозицій. Така структурна побудова свідчить про логічну послідовність дослідження, його завершеність та самостійність.

Дисертанткою проведено узагальнення результатів наукових розробок українських та зарубіжних вчених у галузі цивільного права, теорії та філософії права, соціології, проаналізовано 342 джерел, які використані для аналізу наукових поглядів, законодавства, судової практики і обґрунтування певних положень дисертаційного дослідження та висунення власних пропозицій по вдосконаленню законодавства і шляхів вирішення проблемних практичних ситуацій при відшкодування шкоди потерпілим у кримінальних провадженнях, малолітнім і неповнолітнім, а також у разі загибелі поліцейського.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження Скриник Мирослави Віталіївни полягає в їхній прикладній спрямованості та можливості ефективного застосування у різних сферах юридичної діяльності. Сформульовані у роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для подальших наукових досліджень у галузі цивільного і цивільного процесуального права, трудового права та права соціального забезпечення; у законотворчій сфері – для розроблення та доопрацювання нормативно-правових актів, зокрема Цивільного кодексу України щодо забезпечення прав осіб на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Розроблені авторкою рекомендації можуть бути враховані при гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Також положення дисертації можуть бути використані у правозастосовчій практиці – при розгляді судами справ про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю особи, зокрема в контексті обґрунтування підстав для попередніх виплат, визначення розміру матеріальних і моральних збитків, а також при застосуванні норм щодо соціального захисту

неповнолітніх, потерпілих у кримінальних правопорушеннях, а також в освітньому процесі – для викладання таких навчальних дисциплін, як «Цивільне право», «Цивільний процес», «Особливості розгляду окремих категорій цивільних справ», «Деліктне право», «Актуальні проблеми правового регулювання трудових відносин», «Трудове право», «Право соціального забезпечення тощо.

Таким чином, одержані у дисертації результати є не лише теоретично вагомими, але й мають прикладну цінність для науки, законотворчості, правозастосування та юридичної освіти. Вони сприяють підвищенню ефективності правового регулювання та забезпеченню реального захисту прав осіб, яким завдано шкоди життю або здоров'ю.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дисертантом дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, належний теоретичний рівень і практичну значущість його результатів, слід висловити певні зауваження щодо окремих положень роботи, які, наш погляд, носять дискусійний чи спірний характер.

1. Так, недостатньо обґрунтованим та таким, що може викликати певні складнощі у реалізації на практиці є пропозиція дисертантки про необхідність запровадження механізму попередніх виплат потерпілим у разі завдання шкоди здоров'ю, що дозволить забезпечити оперативну фінансову підтримку в період лікування чи реабілітації (с. 157-158). Загалом ця пропозиція заслуговує на підтримку, однак, зважаючи на те, що для притягнення порушника до відповідальності та подальшого стягнення завданої шкоди обов'язковою умовою є рішення суду, в якому має бути визначено не лише винну особу, але й належним чином підтверджений розмір відшкодування заподіяної шкоди, на нашу думку, спрогнозувати чи буде задоволено позов та розмір відшкодування неможливо. Крім того, не потрібно також забувати про те, що цивільне законодавство передбачає різний розмір відшкодування заподіяної шкоди, в залежності від суб'єкта, який завдав таку шкоду, матеріального стану заподіювача шкоди. Відтак визначити такий розмір відшкодування буде досить складно, крім того, розмір такого відшкодування у деяких випадках може бути розмір відшкодування зменшений, а також можуть враховуватись певні обставини для подальшого перерахунку розміру відшкодування у випадках передбачених законом. Крім того, цивільне законодавство не виключає можливість врегулювання розміру відшкодування договором у випадках, передбачених законом. Все це може призводити до розбіжностей у визначенні розміру відшкодування у випадку її попереднього відшкодування та подальшого присудження певного розміру в судовому

порядку. Крім того, не потрібно виключати також можливість звільнення особи від відповідальності за завдану шкоду у випадках, коли її було завдано в межах крайньої необхідності або необхідної оборони.

Крім проблеми визначення розміру такого відшкодування, більшою проблемою може постати визначення суб'єкта, відповідального за її призначення та виплату. Дисертантка пропонує покласти контроль за рухом коштів на органи управління праці та соціального захисту населення, територіальні відділи Державної виконавчої служби, приватного виконавця. Однак, на нашу думку ні Державна виконавча служба, ні приватний виконавець не можуть виконувати ці функції, щодо управління праці на соціального захисту населення, то вони і так наділені великою кількістю повноважень і будуть і так перевантажені виконанням вже наявних у них повноважень, що потребуватиме скоріш за все збільшення чисельності працівників або створення окремого підрозділу. Тому пропозиція дисертантки потребує подальшого вдосконалення з урахуванням наведених обставин та її запровадження може бути ускладнено, зважаючи на наведені фактори.

2. Загалом слід підтримати пропозицію дисертантки про необхідність зміни ст. 1161 ЦК України, з метою доповнення її підставами для відшкодування шкоди, завданої рятувальнику (с. 115-116). Однак, на нашу думку, введення до ст. 1161 ЦК поняття реальної загрози життю, здоров'ю фізичної особи та уточнення їх природного походження або завдання неправомірною поведінкою іншої особи, є зайвим. Адже цивільне законодавство не повинне бути обтяжене визначенням усіх термінів, а щодо уточнення чим саме має бути викликана загроза життю та здоров'ю, може бути встановлено рішенням суду. Тому пропозиція в цій частині є недоцільною.

3. Досліджуючи у 2 розділі окремі види відшкодування шкоди, дисертантка дійшла висновку, що відносини щодо завдання шкоди каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю особі під час виконання трудових функцій, слід вважати різновидом договірних відносин, в основі яких лежить укладення трудового договору (контракту), і на які поширюються дія норм цивільного законодавства про відшкодування майнової та моральної шкоди (с. 130, с. 225). Спочатку дисертантка правильно відзначає, що формулювання застосоване законодавцем абсолютно виключає існування в системі цивільно-правових договорів трудового договору. Однак потім стверджує, що сфера виробничих, в тому числі трудових відносин пов'язується із чисельною групою цивільно-правових договорів, спрямованих на виконання робіт, що цілком закономірно, на її думку, дозволяє вести мову про наявність трудового (виробничого) процесу. Однак при цьому дисертантка не враховує, що

законодавець свідомо не поширює дію норми ст. 1196 ЦК на випадки завдання шкоди працівникові, пов'язаної з виконанням ним трудових обов'язків, адже відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або у разі смерті працівника, здійснюється Пенсійним фондом відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Тому зазначені відносини не мають цивільно-правової природи та не регулюються ЦК. Відтак пропозиція дисертантки щодо поширення норми ст. 1196 ЦК на вищезазначені відносини є спірною та призведе до суперечностей у її застосування на практиці.

Однак висловлені вище зауваження стосуються дискусійних питань або положень, які не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Дисертаційне дослідження Скриник Мирослави Віталіївни на тему «Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю за законодавством України та країн Європейського Союзу» представляє суттєвий внесок у галузь цивільного права і відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю особи. Дослідження відзначається глибоким аналізом та комплексним підходом до розгляду проблематики дослідження, а також високим рівнем наукової обґрунтованості.

Опубліковані роботи дисертантки відображають основні положення дисертації. Дисертанткою виконано вимоги щодо оприлюднення результатів дисертаційного дослідження. В дисертаційному дослідженні та наукових публікаціях дисертантки не було допущено порушень академічної доброчесності.

За своїм змістом робота є чітко структурована і свідчить про логічність та послідовність викладення позиції авторки у процесі дослідження. Зміст роботи відповідає обраній темі, тема роботи повністю розкрита.

Відтак, дисертація Скриник Мирослави Віталіївни є завершеним науковим дослідженням, що містить нові теоретичні положення, узагальнення, висновки та практичні рекомендації, які в сукупності розв'язують важливе наукове завдання – а саме: підстави, порядок та особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю за законодавством України та країн Європейського Союзу.

Дисертація Скриник М. В. на тему «Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю за законодавством України та країн Європейського Союзу» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 31 травня 2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Скриник Мирослава Віталіївна – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
кандидат юридичних наук, доцент
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

Ірина Дзера

6 травня 2025 р.

